

1. Referentie

Referentie	Scheerder, J. (2004). Uitgesloten van deelname: over sportbeoefening en sociale exclusie in Vlaanderen. In J. Vranken, K. De Boyser & D. Dierckx (Eds.), <i>Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2004</i> (pp. 147-164). Leuven: Acco.
Taal	Nederlands
ISBN	90-334-5634-6
Publicatievorm	Bijdrage in reader

2. Abstract

Onderzoek naar de relatie tussen actieve sportbeoefening en sociale differentiatie en ongelijkheid toont duidelijk aan dat sportbeoefening, als een specifieke vorm van vrijetijdsbesteding, sociaal gelaagd is en doordrongen van sociale status. Sport claimt dan wel een ludieke strijd tussen gelijken te zijn, in feite is het een veld vol sociale ongelijkheden. In deze bijdrage willen de onderzoekers op basis van empirisch onderzoeksmateriaal nagaan in welke mate in Vlaanderen bepaalde sociale groepen meer of minder toegang hebben tot actieve deelname aan sport, alsook of hierin verschuivingen kunnen worden vastgesteld gedurende de afgelopen kwarteeuw.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Diversiteit, vrije tijd
Trefwoord(en)	Participatie, sport, kansenongelijkheid

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Jeroen Scheerder Onderzoeksgroep Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad – OASeS Departement Sociologie Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen Universiteit Antwerpen Prinsstraat 13 2000 Antwerpen

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	In welke mate hebben bepaalde sociale groepen in Vlaanderen meer of minder toegang tot actieve deelname aan sport? <u>Kunnen hierin verschuivingen worden vastgesteld gedurende de afgelopen kwarteeuw?</u>
Hypothesen	Sport sluit in én uit. De onderscheidende werking van sport versterkt tegelijk de sociale banden en de sociale tegenstellingen: - Sportbeoefening is een vorm van en middel tot sociale integratie en sociale inclusie; actieve sportdeelname brengt diverse leden uit de samenleving samen en bindt ze (sociale kapitaalbenadering). - Het sociaal kapitaal dat men via sport verwerft, wordt aangewend om zich sociaal te onderscheiden van anderen; sport als een instrument tot sociale uitsluiting (sociale conflicttheorie).

6. Methode

Onderzoeks-methode	Analyse op de sportparticipatiegegevens uit de PF/SBV-studies. De Physical Fitness (PF) studies en de Studies over de Bewegingsactiviteiten in Vlaanderen (SBV) verzamelen sinds het einde van de jaren zestig tienjaarlijks gegevens omtrent de sportieve vrijetijdsbesteding van jongeren en hun ouders. De PF '69 was een gemengd longitudinaal onderzoek bij Belgische jongens uit het secundair onderwijs. De PF '79, de SBV '89 en de SBV '99 waren drie grootschalige, cross-sectionele surveys bij schoolgaande jongeren (lager en secundair onderwijs) in Vlaanderen.
Onderzochte groep	Leerlingen uit het secundair onderwijs en hun ouders.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Ontwikkelingen in de sportdeelname	In de afgelopen decennia is het aantal mensen in Vlaanderen dat actief aan sport doet, sterk toegenomen. Dat geldt zowel voor jongeren als voor volwassenen. In 1969 en 1979 was iets meer dan driekwart van de jongeren sportactief. Op het einde van de jaren '90 bedraagt het aantal jongeren dat actief sport, iets minder dan 90%. Bij de volwassenen is er een vergelijkbare toename: anno 1979 was 40% sportactief; 20 jaar later doet meer dan de helft actief aan sport. Waar volwassenen evenwel een quasi continue stijging van participatiegraad laten optekenen, is er bij jongeren en voornamelijk bij meisjes, een lichte daling van het participatiecijfer gedurende het laatste decennium: meer dan 10% van de jongeren komt niet actief met sport in contact tegenover een kwart bij volwassenen. Er is dus een dalende trend bij jongeren. Dat neemt echter niet weg, dat zeker bij jongeren, sporten één van de populairste vrijetijdsbestedingen blijft. Ook sportbeoefening in clubverband is sterk vooruitgegaan.
Sociale ongelijkheden in de actieve deelname aan sport	Sportgedrag van zowel jongeren als volwassenen vertoont een sterk sociaal gelaagd patroon. Sociaal-culturele en sociaal-economische achtergrondkenmerken waaronder geslacht, leeftijd en socio-economische status (SES) vertonen over de volledige periode van het onderzoek een sterke samenhang met sportparticipatie. Het is opvallend dat de verschillen naar geslacht, leeftijd, SES en arbeidsmarktpositie bij jongeren eerder toenemen en bij volwassenen daarentegen afnemen of stagneren. Wat de arbeidsmarktpositie betreft, is er een stagnatie bij volwassenen: het verschil tussen wel- en niet tweeverdieners bedraagt steeds iets meer dan 10%. Wanneer het sportgedrag van jongeren in relatie gebracht wordt tot de arbeidsmarktpositie van hun ouders, blijkt daarentegen dat het verschil in sportparticipatie geleidelijk toeneemt. Bij jongeren kan de sportbeoefening ook in functie van twee andere kapitaalvormen uitgezet worden, met name onderwijsvorm van de jongere en sportparticipatie van ouders. ASO'ers en jongeren van wie beide ouders sportactief zijn, zijn sterker vertegenwoordigd op het sportveld. Zeker bij meisjes blijven deze verschillen groot. Multivariate analyses bevestigen dat nog steeds sprake is van een sterke associatie tussen de algemene sportdeelname en de sociale achtergrond van een respondent. De onderwijsrichting van jongeren draagt het sterkst bij in de verklaring van de algemene sportbeoefening. TSO'ers hebben bijna de helft minder kans om actief aan sport te doen dan hun collega's uit ASO. Voor BSO'ers bedraagt deze verhouding zelfs minder dan 70%. Ook geslacht en sportkapitaal van de ouders zijn belangrijk. Meisjes hebben meer dan 50% minder kans om sportactief te zijn. Jongeren met sportieve ouders en tenminste één van de ouders die sport in clubverband, hebben respectievelijk meer dan viermaal en meer dan tweemaal kans om zelf te sporten. De arbeidsmarktpositie van ouders levert een eerder beperkte bijdrage. Jongeren van tweeverdieners hebben een beduidend grotere kans om aan sport te doen. Bij volwassenen levert SES duidelijk de sterkste bijdrage. Elke SES-groep heeft een beduidend grotere kans dan SES-1 om er een sportactieve levensstijl op na te houden. In veel beperktere mate spelen geslacht en leeftijd een rol. Hoewel vrouwen nog steeds minder kans hebben om sportactief te zijn, ligt deze kansverhouding (0,74) toch een stuk hoger dan deze bij schoolgaande meisjes (0,47). Er is dus eerder bij volwassenen dan bij jongeren sprake van genderpariteit. Hoe ouder een respondent, hoe minder kans hij/zij heeft om sportactief te zijn.
Organisatorische context van de sportdeelname	Sportieve ASO'ers hebben beduidend meer kans dan hun sportieve BSO/TSO'ers om in clubverband te sporten. Sportieve jongeren met een lager ouderlijk sportkapitaal hebben beduidend minder kans om in clubverband sportactief te zijn. De sportbeoefening in schoolverband blijkt in sterkere mate gedemocratiseerd. Wel zijn heel wat jongeren actief lid van een sportvereniging (56,1%) terwijl eerder een minderheid (ook) in het extracurriculaire

	sportaanbod participeert (15,7%). De meest in het oog springende bevinding bij volwassenen is, dat sportieve leden uit de hogere SES beduidend meer kans hebben om in club- én vrij verband of in uitsluitend vrij verband te sporten. Sportieve leden uit de lagere SES-groepen komen significant meer voor bij de sporters, die alleen in clubverband actief zijn.
Sociale differentiatie van de sportvoorkeur	Er bestaan nog altijd typische mannen- en vrouwensporten. Zo doen jongens bijna vier keer zoveel aan wielrennen als meisjes; bij volwassenen bedraagt deze verhouding 26 mannen op 1 vrouw. Ook mountainbiken, basketbal, tafeltennis, Oosterse vechtsporten, muurklimmen en squash tellen meer mannelijke dan vrouwelijke participanten. Aerobics, gymnastiek, fitness en zwemmen zijn vooral bij vrouwen populair. Ook worden sporten in meer of mindere mate beoefend door de ene dan wel de andere bevolkingsgroep. Zo zijn er seksspecifieke sporttakken, jeugdige (gymnastiek) versus 'seniorenporten' (wandelen en yoga) en elitaire (golf, skiën of surfen) versus niet-elitaire (wielrennen, bodybuilding of biljart) sporten. Ook naar onderwijsvorm en sportkapitaal van ouders is dergelijke categorisering mogelijk. Democratische sporten zijn geslachts-, leeftijds- en SES-neutraal. Zowel bij jongeren als volwassenen beantwoorden slechts een beperkt aantal sporten aan dit kenmerk. Over de hele lijn gelden recreatief zwemmen en fietsen als de meest neutrale sport- en bewegingsvormen voor wat betreft geslacht, leeftijd, SES, onderwijsvorm en sportkapitaal van de ouders. Onder meer de volgende sporttakken zijn qua SES van de deelnemers democratisch: Oosterse vechtsporten, voetbal en volleybal bij de jeugd, en boogschieten, Oosterse vechtsporten en voetbal bij volwassenen. Meer democratische sporten worden verondersteld sterker bij te dragen tot sociale cohesie en sociale integratie. Niet-democratische sporten lenen zich beter voor sociale distantisering en sociale uitsluiting. Het wordt duidelijk dat processen van sociale in- en uitsluiting tegelijkertijd kunnen voorkomen in "de" sport.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/

9. Samenvatting

In Vlaanderen trekt actief sporten steeds meer aan. In de voorbije decennia is het aantal sportparticipanten er immers stevig op vooruitgegaan en dat in brede lagen van de bevolking. Daarom stellen de onderzoekers dat de sport een steeds ruimer maatschappelijk draagvlak krijgt. Toch geven de onderzoeksresultaten in deze bijdrage aan dat bepaalde sociale groepen opvallend minder goed vertegenwoordigd zijn in de groep sportdeelnemers.

Het merendeel van de niet-sporters komt uit de sociaal-zwakkere segmenten. Bij jongeren blijkt de onderwijsvorm sterk te bepalen of ze al dan niet actief aan sport doen, bij volwassenen is dit op de eerste plaats de socio-economische status. Personen met een zwakkere socio-culturele of socio-economische positie blijken verhoudingsgewijs minder aan sport te doen. Dat mensen op basis van hun onderwijskapitaal of socio-economisch kapitaal meer of minder kans hebben om te sporten, is een duidelijke indicatie dat de wereld van de sport niet voor iedereen even toegankelijk is. De onmiskenbare kansen en voordelen van sportbeoefening worden hierdoor slechts ten dele mogelijk gemaakt en benut. Een aantal bevolkingsgroepen geniet zo minder dan andere groepen van de positieve sociale en medische effecten die deze vrijetijdsactiviteit kan opleveren en van de subsidies die de overheid voor sportbeoefening ter beschikking stelt. Nog anders uitgedrukt, betekent dit dat het gevoerde sportbeleid voornamelijk naar maat van de sociale midden- en bovenklassen is gesneden. Zo worden op de eerste plaats de al zeer sportactieven aangesproken en voorts gestimuleerd en worden andere bevolkingsgroepen eerder uitgesloten van sportbeoefening. Het ontbreken van een aangepast sport- en bewegingsaanbod ligt mede aan de basis van een tot op zekere hoogte beperkt toegankelijke sportwereld. Daarmee is impliciet aangegeven dat uiteenlopende voorkeuren en afkeren een belangrijke rol spelen in het hier besproken proces van sociale uitsluiting. Het gesubsidieerde sport- en bewegingsaanbod zou erop gericht moeten zijn om iedereen in Vlaanderen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden om op zijn of haar manier te sporten. Zeker voor mensen in een sociale achterstandspositie is het van belang om in het maatschappelijke middenveld te kunnen participeren. Het zijn juist deze bevolkingsgroepen die via sportbeoefening een sociale impuls zouden mogen ontvangen. Hier blijft een uitdaging van formaat weggelegd voor het beleid.

Wil de Vlaamse overheid een belangrijke en tegelijk ambitieuze doestelling uit haar sportbeleid realiseren – namelijk zoveel mogelijk mensen in Vlaanderen zo regelmatig mogelijk in kwaliteitsvolle omstandigheden laten sporten – en dus ook zoveel mogelijk mensen in Vlaanderen van de sociale en gezondheidsbevorderende voordelen van sportbeoefening laten genieten, dan moet ze haar beleid op de nog niet sportende groeperingen in onze samenleving afstellen; dan zijn in eerste instantie de sociaal-zwakkere segmenten.

Een gedifferentieerd en doelgroepgericht sport- en bewegingsaanbod en dito beleid lijken hier aangewezen. Het aanbod moet rekening houden met de bewegingsculturele wensen en behoeften van de doelgroep. Het beleid moet duidelijk voorwaarden scheppen die toelaten om iedereen in gelijke mate de kans te geven een bewegingsculturele competentie op te bouwen. Zo zou de overheid kunnen inspelen op de trend tot vermarkting van de sportsector, door niet langer alleen het aanbodbeleid te subsidiëren, maar ook door diverse sportaanbieders aan te sporen om via markttechnieken de vraag te stimuleren en zo een ruimer publiek te bereiken. Zo'n sportbeleid zou niet alleen het klassieke aanbod bestendigen, maar het sportbeleid afstemmen op de wensen van de zeer verscheiden consumenten. Enkel dan kan er sprake zijn van een meer democratisch sportlandschap. Overheid, middenveld en markt dienen dan steeds meer de handen in elkaar te slaan. Dergelijke initiatieven mogen zich in de toekomst sterker profileren dan ontwikkelingen binnen de klassieke sectoren: de overheid, de sportmarkt of de sportclubs. Ook onderwijsinstanties hebben hier een belangrijke rol, maar opnieuw: ook zij mogen/moeten in deze niet alleen staan. Om een zo ruim mogelijk publiek aan te spreken, is een bundeling van krachten immers geen optie, maar een noodzaak.